

Zak van Zuid-Beveland

De Zak van Zuid-Beveland, kortweg de 'Zak', omvat het gebied ten zuiden van Goes en valt grofweg samen met de huidige gemeente Borsele. In 1994 kreeg een groot gedeelte van de Zak het predicaat 'Waardevol Cultuurlandschap'. Dat betekende extra geld van de rijksoverheid voor kleinschalige bedrijvigheid zoals de zwartebessenteelt en de toeristische stoomtrein en schaapskudde. Borsele is momenteel de gemeente met de meeste fruitteelt (peer, appel en zwarte bes) binnen de grenzen.

Net als de rest van de Zeeuwse delta is de Zak ontstaan uit een samenspel van zee, land en Maas, Rijn en Schelde. Eerst in de 11e eeuw, toen meer mensen zich in het gebied vestigden, ging men zich met het landschap bemoeien. Er werden vliedbergen opgeworpen om droge voeten te houden tijdens overstromingen. In de periode daarvoor leefde er maar weinig volk in het Zeeuwse en dan voornamelijk direct achter de beschermende strandwal langs de zee. Het achterland tot aan de zandgronden van Brabant en Vlaanderen bestond uit vrijwel onbegaanbare veengebieden en moerasbossen, doorsneden door geulen en smalle rivieren.

Slikken en schorren

Lang voor de 11de eeuw, omstreeks het jaar 250, brak de strandwal op meerdere plaatsen door als gevolg van enkele zware stormen. De zee kreeg daardoor vat op het achterland en spoelde delen van het veengebied weg. Er ontstonden vele, soms zeer diepe, geulen met daar tussen lage veeneilanden die regelmatig werden overspoeld door het zeewater. Dat ging eeuwen ongestoord voort. Hierdoor werd met het binnenkomende water in de kleinere geulen steeds weer zand en klei afgezet en bij springvloed ook op de veeneilanden. Gevolg was dat de geulen dichtslibden en de zee de veeneilanden steeds minder vaak overspoelde. Het veen werd droger, klom in en kwam zo lager te liggen dan de met zand en klei opgevulde kreek. Die zien we nu als kreekruggen in het landschap. Daarop ontstond de eerste bewoning in het Zeeuwse achterland: herders met hun schaapskudden.

Gebieden langs de geulen die nog regelmatig worden overstroomd, zijn onbegroeid en zien er kaal en slikkerig uit. Ze worden dan ook slikken genoemd. Worden die slikken door de natuur met zand en klei opgehoogd, dan kunnen er zoutminnende planten gaan groeien. Eerst zeekraal (*Salicornia europaea*) en slijkgras (*Spartina maritima*), later ook lamsoor (*Limonium vulgare*) en zeeaster (*Aster tripolium*) die ook wel 'zulte' heet. Begroeide slikken noemen de Zeeuwen schorren. Ze zijn nog te vinden in het Westerscheldebekken zoals het Zuidgors bij Ellewoutsdijk aan de zuidkant van de Zak.

Schorren met bloeiend lamsoor heten ook wel Zeeuwse heide, vanwege de paarse schoonheid van de bloemenzee. Voor Zeeuwen betekent 'lamsoor' overigens iets anders. Zij eten als groente namelijk de jonge, lancetvormige bladeren van de blad-

rozetten van de zeeaster die in het eerste jaar worden gevormd en nogal verwarrend 'lamsoren' worden genoemd, naar de vorm van de oren van lammetjes.

Dijken en polders

Stormvloed in de 11e en 12e eeuw maakten dat drastische ingrepen noodzakelijk werden. Veel gebieden waren van rijke Vlaamse kloosters en de Abdij van Echternach in Luxemburg. De monniken begonnen dan ook met het aanleggen van dijken. Andere landheren huurden vervolgens ook de monniken voor dat werk in. Zo veranderden slikken en schorren in omdijkte poldereilanden. De slikken langs de nieuwe dijken groeiden na verloop van tijd aan tot schorren en zo kon het proces van inpolderen voortgaan. De eilanden werden steeds groter en zijn uiteindelijk door mens en natuur aaneen gevoegd.

Niet altijd waren de dijken sterk genoeg tegen de stormvloed. Bij het doorbreken van een dijk ontstaat er meestal een rond kolkgat, soms wel een tiental meters diep. Herstellen van zo'n gat vraagt veel te veel werk en materialen en daarom wordt bij herstel gewoonlijk aan de zee kant een nieuwe dijk rond

foto's Henk van der Scheer

Een kijkje in de polder (geheel boven) en op de Zwaakse Weel

het kolkgat gelegd. Het kolkgat blijft dan binnendijks als een weel (meertje) aanwezig. Daarvan zijn er in de Zak nog verschillende te vinden. Het Zwaakse weel bij 's-Gravenpolder is overigens niet tengevolge van een dijkdoorbraak gevormd, het is een restant van de vroegere zeearm het Zwake.

In de Zak is nog steeds het kleinschalige polderlandschap goed te zien door over de dijken te rijden en 'in' de kleine polders te kijken. Daarin staan veel boomgaarden en percelen met zwarte bessen. Landbouw is er weinig, meer kleinschalige akkerbouw en tuinbouw. Spaarzaam komen percelen grasland voor, omzoomd door meidoornhagen en begraasd door schapen, soms koeien en hier en daar een typisch Zeeuws Trekpaard.

Planten

De dijken in de Zak zijn karakteristiek doordat er planten op groeien die in Nederland niet algemeen voorkomen of zeldzaam zijn. Die dijken worden lokaal veelbetekenend bloemdijken genoemd. Dat karakteristieke komt door de relatief warme temperaturen in Zeeland, in combinatie met de kalkrijke dijkgrond van buitendijkse zeeklei met zand met veel schelpengruis.

Hoogteverschillen maken dat de dijk niet overal even vochtig is. In het voorjaar bloeit uitbundig het fluitekruid (*Anthriscus sylvestris*); in de zomer zien we de bijzondere wollige distel (*Cirsium eriophorum*), wilde marjolein (*Origanum vulgare*), Lathyrus-soorten, ruige anjer (*Dianthus armeria*), glad parelzaad (*Lithospermum officinale*) en agrimonie (*Agrimonia eupatoria*). Veel dijken zijn beplant met bomen, veelal Canadese populier (*Populus x canadensis*), en ook groeien er verspreid struiken als meidoorn (*Crataegus*-soorten) en sleedoorn (*Prunus spinosa*).

Grote variatie, twee keer slingeren

Over het imkeren in de Zak spreek ik met dhr. Van Koeveringe, lid van de NBV-imkervereniging 'Noord- en Zuid-Beveland', gepensioneerd leraar natuurkunde en Zeeuw in hart en nieren. Hij woont in 's-Gravenpolder, aan de rand van de Zak. Zijn zes bijenvolken staan in de boomgaard van zijn neef bij het water de Zwaakse weel ten westen van 's-Gravenpolder. Vroeger had hij acht tot tien volken, maar de laatste jaren heeft hij er wat verloren, vermoedelijk door varroa. In het voorjaar vliegen zijn bijen op het fruit (appels, peren en pruimen) en de paardenbloemen in